

pesa, passaven també de l'altra part del castell, sobre la arena --- e l'aygua era bayxada, d'Uyldecona --- e passam menys de nadar, mas --- encara --- dava tro a la sella als cavals»; «--- que venguéssim --- conquerir lo Sepulcre ---; no passà la nostra nau --- sí que venquem --- al port d'Aygues mortes e --- a Monpeyler --- e faem-los saber --- que paria que N. Sr. no volgués que Nós hi passàssem, car --- altra vegada --- qui érem en Bna. per passar --- en Oltramit --- 17 dies e 17 nyuts estiguem que les naus estaven per venir a terra, per la gran mar que hi faÿa d'*axeloch* e de vent a la Provença, e no-y podíem entrar». I abans, en variant: «tornamos-en --- envés la mar de Manorques, e --- levà-s un orre temps de levant, e --- lo digmenge mudà-s lo vent en *ixeloch*, e durà tot aquell dia e --- a la mijja nyut mudà-s en lo *lebeÿ*», Jaume I (§§ 239, 492, 486, Ag., 284.7, 481.3, 475.9; = Casac. iv, 22; fets de 1235 i 1270.

«Dels quatre vents principals eren engendrats quatre vents altres, ço és saber: *axeloch*, mestre e grech, e *labeig*»; «grec, *eixaloc*, *lebeig* e *maestre*», Lluïl (*Merav.*, NCl. ii, 28; = Ag. i, 138; *Arbre ciència v*, 5.5f.). «--- Frare Roger de Flor --- havie sis galees a Saragossa [= Siracusa] --- e esperà que-s metés fortuna de *xaloc* o de migjorn; e --- féu vela --- e en alba de dia ell fo en Boca de Far; e en B. de Far --- res hi ha durada com fortuna de *xaloc* o de migjorn hi ha, que les carreres hi són tan grans e la mar hi cava tan fort --- e entraren en Messina salvament e --- féu cridar lo forment --- e així Messina fo restaurada ---»; «--- en Barcelona --- En BMailol e En RMarquet --- meteren-se en rendon en mar --- e l'endemà foren en la mar de cap de Creus, entró a 20 milles en mar sobre lo cap; e con lo sol fo post --- acostaren-se a la terra, e faeren la via de Cadaqués: que-l ventitjol era de fora, a l'*eixaloquet*, sí que a hora de bona paraula foren a dues milles prop del port de Cadaqués», Muntaner (§§ 196, 130, Casac. vi, 13.9; iv, 37.6, fets de 1301 i 1285).

En l'Atlas català de 1375, ms. B. N. P. Jal llegeix *axaloch* com a punt cardinal del SE., i hi cita les variants *exaloch* i *exeloch* a les pp. 14, 25 i 47 de l'ed. Tastu (*Gloss. Naut.*, 672a). «Vele e vents han mos desigs complir, / fahent camins duptosos en la mar: / mestre y ponent contra d'ells veig armar, / *xaloc*, levant los deven subvenir, / ab lurs amics, lo grec e lo migjorn, / fent humils precis al vent tremuntanal / qu'en son bufar los sia parcial, / e que tots cinc compliquen mon retorn», Ausiàs xlvii, 1d.

Encara que sovint aparegui des d'antic com a nom del vent, és gratuïta l'afirmació de Vidos (*Parole Marin.*, 569-75, i *ARom.* xix, 323) que el sentit antic sigui només aquest i no el de punt cardinal; i és mal orientat el supòsit que sigui l'únic o més antic: car no sols ja en Jaume I (més antic encara que Br. Latini) i en Muntaner, l'expressió *mar d'exaloc*, vent al *exaloc*, es refereix a la direcció i no al moviment d'aire i l'Atlas de 1375 ho diu inequívocament; sinó que encara n'hi ha bastants testimonis inequívocs en altres fonts molt antigues, estrangeres, i no menys en d'altres nostres de tan velles com Eiximenis («és si-

tuat en Alemanya, vers Frígia e lo gran Ozean, acostant-se a la tremuntana o vers *exeloch*», *DAG.*); i el *Consolat de Mar*, on justament es tracta de senyes, o sigui visuals d'orientació, a la costa barcelonina: «que algun --- pescador --- no gos metre --- nançes --- en la mar, de fons de 25 passes enjús, ço és axí com és del mur de la Dreçana, en senyes de *axeloch*, tro al mur de St. Daniel, per aquelles matexes senyes» (ed. Moliné, p. 205), i V. infra en el *Decam.*

Fins avui és nom usat en forma enterament general, pron. pertot *šalok* (Maresme, 1915 ---; dita repetidíssima: «*šalók*, ni molt ni poc» StPolM, 1924); o, en els dial. occid. *eššalók*, (*aššalók*). Mot del litoral: ni els muntanyencs del Nord, ni els pagesos de la Rib. d'Ebre, no l'usen (en aquesta ni tan sols els barquers o llaguters: Bladé, *Topon. d. Benissanet*, p. 153); però és universalment conegut i popular en totes les nostres costes marines, des de Salses fins al Segura, i en les Illes fins a Eivissa («*xaloc*: viento SE.» PzCabr.); i també a l'Albufera de Val., on en el llenguatge dels caçadors albuferencs l'usa per marcar zones al SE. d'una designada amb nom propi: en la llista d'assignacions de paratges de caça, que em deixen veure al Palmar, paratges que en majoria són a la part NNO. del gran estany, eren molts els designats amb *eššalóg de*, és a dir 'Albufera endins de tal lloc': *eixaloc de Novella* etc. = zona al SE. de Novella (1962).

Els exiliats cat. a Mèxic daven a l'enyorosa revista (1955) el nom de *Xaloc*, perquè les noves de la pàtria els venien a ells de la mar (al SE. d'aquella ciutat). Cf. *BDC* ii, 76, 96; xiv, 68; xviii, 313. Del català és manlleu evident el cast. antiq. *xaloque* [1570], no documentat més que en aragonesos, i algun de murcià, amb uns rats casos de JALOQUE en escr. molt lligats amb València o el regne de Nàpols.

Encara que en llengua portuguesa és una paraula poc arrelada també, ho és molt més que en cast., i en forma diferent de la nostra, *xaróco*; és característic, però, el detall de definirlo com a vent propi del Mediterrani (així Figueiredo); de tota manera a l'Alemtejo designa el vent de llevant (ib.), s'usa a Torres Vedras (vora Lisboa: Leite de Vasc., *Lições de Fil.*, 427) i en el Bombarral (*RLus.* xx, 163, 120), mentre que en el Ribatejo *xarouco* és 'vent SO.' (*RLus.* xvi, 152, n. 2); i Bento Pereira recollia *xaróco* l'any 1647 com a «vento terral». És la primera documentació, i no sols aquesta data sinó la vacil·lació en el significat, i en el vocalisme, són indicis d'una vida més volandera o reflexa que ancorada de ferm.

Fins i tot l'oc. ant. (*eissalot* hem d'admetre que degué ser adaptació del cat. ant. *eixaloc*, amb canvi inicial, pel sentiment de la correspondència entre *eiss*-occità i *ex*-cat.: altrament allà és mot poc documentat i una variant *exalot*, que hom n'ha citat, atribuint-la a fi S. XIII, justament tindria una x reveladora; altrament allà també es troba, c. 1300, a la costa de Provença, un (*eis*)*siroc*, que deu ser italianisme.

Ben diferent a Itàlia, on tornem a constatar un arrelament ferm, general i ja en els antics clàssics. En part amb *-l-*, com en català: «già nell'Arcipelago venu-